

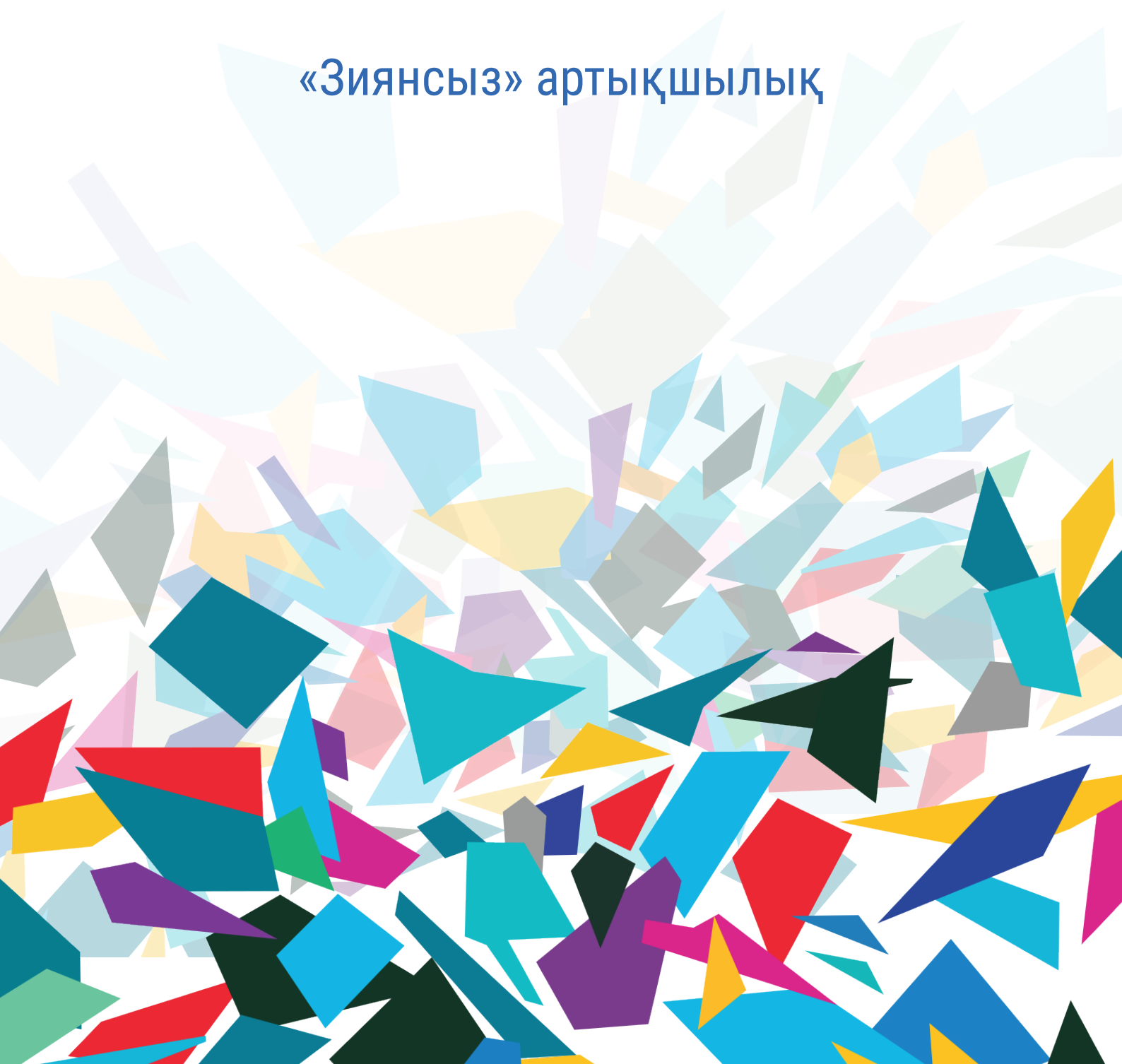
9-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ. СОТ ӨНДІРІСІ, 1-БӨЛІМ (2)

«Зиянсыз» артықшылық

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс: «Зиянсыз» артықшылық

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

1. «Зиянсыз» артықшылық табиғаты
2. «Зиянсыз» артықшылық элементтері
3. «Зиянсыз» артықшылығында ерекше жағдайлар

1. «ЗИЯНСЫЗ» АРТЫҚШЫЛЫҚ ТАБИҒАТЫ

Даулы мәселе бойынша келісімге немесе ымыраға қол жеткізу мақсатында жүргізілген келіссөздер тікелей немесе жанама түрде артықшылықты болуы мүмкін. Бұл «зиянсыз» артықшылық ретінде белгілі.

Доктринаның негізінде ішінара айқындалған немесе тұспалданатын келісім және ішінара жария саясат жатыр.

«Зиянсыз» артықшылық — іс бойынша сот талқылауына емес, өз келіспеушіліктерін реттеуге, дауда тараптарды көтермелеудің жария саясатына негізделген.

«Зиянсыз» артықшылық, сондай-ақ «Тараптардың өздерінің келіссөздері барысында хабарламалар дәлел ретінде қолайлы болмауы тиіс» екендігі туралы анық немесе тұспа-тұс келетін келісіміне негізделеді.

Артықшылықты дауласушылар реттеу немесе келіссөздер туралы өз ұсыныстарын «зиянсыз» ережелерге тәуелді етіп тікелей немесе жанама түрде қойған жағдайларда туындауы мүмкін. Бірақ прецеденттік құқықта тараптарға анық белгілеу қажет емес екені анық.

Bradford & Bingley plc v. Rashid (2006) ісінде Лорд Хоффманн былай деді: «ереже келіссөздер туралы «зиян келтірместен» тікелей айтыла ма дегеніне қарамастан, келіссөздердің кез келген шынайы әрекеттеріне қолданылады.

Осыған ұқсас істе Лорд Хоуп жазбаша да, өзге де хабарламалар «олардың терминдері мен барлық контекстінен» олардың бір бөлігі болуға немесе ықтимал ымыраға әкелетін талқылау немесе пікір алмасуға бастамашылық жасауға арналғаны туралы қорытынды жасауға болатын жағдайда «зиянсыз» ретінде міндетті түрде белгіленбейтінін мойындады.

Бірақ бұл артықшылық консенсустың (бәтуаластықтың) таза көрінісі емес. Бұл артықшылық сондай-ақ реттеу ілгері болуы тиіс қоғамдық мүддеге негізделген, ал сот процесінен аулақ болу немесе қысқарту керек. Осылайша, мемлекеттік саясат құқық иеленушінің осындай хабарламаларды ашуға мәжбүрленуі мүмкін емес, сондай-ақ артықшылықтар иесі сот талқылауы барысында артықшылықты материалды пайдалану туралы бір жақты тәртіппен шешім қабылдай алмайды деген фактіні қолдайды. Мұндай тәсіл мынаған сендіреді: қорғалатын позициялар аз ықтималдықпен ымыралы келісімдерге айналуы мүмкін.

Сот талқылауындағы тараптар, сондай-ақ барлық азаматтық дауласушыларда олардың реттеу туралы келіссөздері кейіннен оларға қарсы дәлел ретінде қолданылмайтынына сенімді болуға тиіс. Оның орнына олар толық көлемде еркін және олардың дауын толық консенсустық тоқтатуға немесе кем дегенде, олардың келіспеушіліктері саласын тарылтуға қол жеткізу мүмкіндігін ашық зерделеуге тиіс.

Басшылыққа алынатын қағида келесідей: тараптар өз дауларын сот талқылауларына жүгінбестен, мүмкіндігінше шешуі керек және мұндай келіссөздер барысында айтылған сөздер істі қарау кезінде оларға қарсы залал келтіре алатынын біле отырып, олардың бетін қайтармау қажет.

Үлкен Лондон Кеңесіне қарсы Rush & Tompkins Ltd ісінде (1989 ж.) Лордтар палатасы екі тарап, А және В, сол бір сот процесіне қатысады, ал А және В дауды шешеді (В үшінші немесе қосымша тарап С-мен дауда қалады), С А-мен В-ға «зиянсыз» хат алмасуға қол жеткізе алмайды. Іс құрылыс келісім-шарты бойынша дауға қатысты болды. А, жұмыс беруші В, Rush & Tompkins, негізгі мердігермен (подрядчик) келісімге келді. Соңғысы қосалқы мердігермен дауда қалды. А және В арасындағы негізгі дауды реттеу оларды талқылауды реттелмеген сот процесінде ашу үшін «зиянсыз» ашық емес деп саналды.

Алайда, Кейп Ltd қарсы Гринтоу Ltd ісінде (2000) апелляциялық сот Rush & Tompkins іс арасындағы айырмашылықты жүргізді және ол әділетсіз нәтижеге әкелуі мүмкін жағдайларда артықшылықтар қолданылмайды деп қаулы етті, өйткені екеуі де А салымды енгізгені үшін жауапты болады, бірақ олардың бірі мәмілелерді «зиянсыз» кейін салымды енгізгені үшін өз міндетін реттеді.

Гринтоу ісінің элементтері (2000 жыл):

i) Уайт аралындағы кеме жасау зауытын пайдаланатын «А» компаниясы бұрын асбестоздың (асбест бөлшектерінің дем алу жүйесінің ауруы) құрбаны болған бұрынғы порттық жұмысшылар берген дене жарақатына байланысты кінәраттарды реттеген. Сақтандырушы «А» бұрын «Ньюэллс» Компаниясының негізгі екі жеткізушісінің бірімен жарна төлеу туралы келісім жасады. Бұл келісімде осындай талаптар бойынша жарнаның жаңа мөлшері белгіленді. А қазіргі уақытта азаматтық жауапкершілік (жарналар)

туралы 1978 жылғы заңға сәйкес асбест, Кейп басқа негізгі жеткізушісіне қатысты іс қозғалды.

(ii) Кейп А мен Ньюэллс арасындағы жарналар туралы келісімнің талаптарымен танысуға рұқсат ету керек, бірақ А «зиянсыз» артықшылығының негізінде оған қарсылық білдірді.

(iii) Лорд-судья Пилл, екі адамнан тұратын Апелляциялық сот шешімін бере отырып, бұл жерде артықшылықтарды қолдану әділетсіз деп есептеді. Сот, А Newalls және Кейптен жеке зиянды реттеу шарттарына сәйкес төленген сомадан іс жүзінде асып кеткен жалпы жарнаны өндіріп алуы мүмкін деген тәуекел бар екенін мәлімдеді. Ал Кейп А мен Ньюэллс арасындағы келіссөздерге қол жеткізбестен 36-бөлікті реттеу бойынша ақпараттандырылған ұсыныс жасай алмайды. Rush & Tompkins ісі екі тарапқа қарсы жарна сұрағанда қолданылмайды деп танылды, бір қатысушы реттеді, бірақ басқа әлеуетті қатысушы қосымшаға қарсы болды. Соңғысы, егер ол А мен Ньюэллс арасындағы жарна туралы келісімнің шарттарын білмесе, 36-бөлікті реттеу бойынша тиімді ұсыныс жасай алмайды.

(iv) апелляциялық сот бірінші сатыдағы судьялар А мен Кейп арасындағы жауапкершілік туралы мәселе шешілгенше жарна туралы келісімнің шарттары туралы хабарлаудың қажеті жоқ екенін атап өтті.

(v) Ақырында, сот «зиянсыз» қарым-қатынастан жалпы бас тарту үшін рұқсат беретінін жоққа шығарды, онда үш тарап жария тәртіпке және апелляциялық сот үшін міндетті болып табылатын Rush & Tompkins шешімінің ақталмаған бұзылуына қайшы келетін бір оқиға үшін ықтимал жауап береді. Осылайша, қыңыр жағы реттеуден бас тарта алады, бірақ басқалары келісілуі мүмкін, өйткені олар қысым үшін неғұрлым ыңғайлы немесе осал болып табылады. Егер келіссөздер мен реттеу шарттары әдеттегі тәртіппен жалған емес тараптан тексеру үшін ашық болса, көпшілік тәртібімен сыйыспайтын болар еді. Бұл басқа тараптардың дауды реттеу үшін тежеуші фактор болар еді. Сондықтан Апелляциялық сот оның шешімі жарналар мен реттеу шарттары осы Үшбұрыш төңірегінде бір тараптың жарна деңгейімен тікелей байланысты болатын жағдайлармен шектелетініне үміт білдірді.

Әдеттегі екі жақты жағдайда келісімнің элементтері де, мемлекеттік саясат та бар. Бір шағын саралау бар. Егер кіріспе хабарлама пошта арқылы жасалса, ол реттеу жөніндегі келіссөздерге кіру туралы қандай да бір алдын ала келісімнің нәтижесі болмауы мүмкін. Оның орнына, бұл хатты қорғау жіберуші мұндай келісім бар деп болжаған фактіні көрсетеді. Алайда үш жақты жағдай болған жағдайда барлық үш тарапты байланыстыратын қандай да бір келісімді әрдайым сәйкестендіруге болмайды. Бұл жағдайда артықшылыққа тек жария саясат қана қолдау көрсетіледі.

«Реттеуге бағытталған» хабарламалар, тіпті егер оларда реттеу туралы ресми ұсыныс немесе осындай ұсынысқа жауап болмаса да, артықшылықты болуы мүмкін. Басқаша айтқанда, мұндай пікірталастарды ынталандыруға арналған «атуды ашушы» артықшылықты болуы мүмкін.

2. «ЗИЯНСЫЗ» АРТЫҚШЫЛЫҚ ЭЛЕМЕНТТЕРІ

Артықшылықтың жеті негізгі элементі:

1. «Залалсыз» (жазбаша немесе ауызша) хабарламаны құрастырушы да, адресат та, ағымдағы талқылауда (егер тиісті тыңдау даудың мәніне қатысты болса және тиісті құпия ақпарат осы мәнді бағалауға қатысты болса), сондай-ақ болашақта сот талқылауында да дәлелдемелер ретінде кез келген тараптың артықшылықты қабылдауға қарсылық білдіруі мүмкін;
2. Артықшылыққа, АСЕ-нің 31-бөлігіне сәйкес, ақпаратты ашу кезінде тиісті құжаттарды тексеруге рұқсат беруден бас тартуды ақтау үшін де сілтеме жасауға болады;
3. Тараптардың ешқайсысы құпия ақпаратты тарап болып табылмайтын тұлғаларға ашпауы тиіс;
4. Егер артықшылық иелері Х және Y артықшылықтан өздері бас тартпаса, үшінші тарап Х не Y артықшылық берілген ақпараттың дәлелдемелерін ашуды немесе ұсынуды талап ете алмайды;
5. Бұл артықшылық қатысушыларға басқа талқылауларда тиісті талқылауды пайдалануға мүмкіндік бермейді және тиісті жағдайларда, тиісінше, пайдаланбауды шектеуге тыйым салынуы мүмкін. Осылайша, осы контексте құпиялылықты қорғау басқа тарапқа немесе қатыспайтын адамдарға қатысты тыйым салуды алуға (тараптардың кез келгені жүзеге асыратын) өкілеттікті қамтуы тиіс. Сот тыйымы ақпаратты сот өндірісінде (ағылшын немесе шетелдік) пайдалануға кедергі келтіруі мүмкін немесе қатыспайтын адамдарға ақпаратты ашуы мүмкін.
6. «Есептік ұсыныстар» АСЕ-нің 36-бөлігі, шығыстарды қоспағанда, «зиянсыз» ретінде қаралады. Тараптар арасында бас тарту болуы мүмкін.
7. Қарама-қарсы тарап тағайындаған сарапшылар арасындағы пікірталастар, егер тараптар

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс: «Зиянсыз» артықшылық

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

«сарапшылар арасындағы пікірталастың мазмұны, егер тараптар келіспесе, сот талқылауына берілуге тиіс емес» деп уағдаласпаса, жария етуден қорғалған.

3. «ЗИЯНСЫЗ» АРТЫҚШЫЛЫҒЫНДА ЕРЕКШЕ ЖАҒДАЙЛАР

Түрлі ерекшеліктер немесе ескертулер бар. Олар Unilever ісінде лорд-судья Роберт Уокермен (2000) анықталды, сондай-ақ TMT Asia Ltd қарсы Oceanbulk Shipping and Trading SA ісінде Лорд Кларкпен толықтырылды (2010).

Іс бойынша Unilever сэр Роберт Уокер келесі сегіз ерекшеліктерді немесе ескертулерді атап өтті. Олардың әрқайсысы «зиянсыз» артықшылықтар тиісті өтінішті дәлелдемелерден алып тастау үшін немесе адамды ақпаратты ашу міндетінен қорғау үшін қолданылмайтын жағдайды білдіреді.

1-ерекшелік. Артықшылық тараптарға іс жүзінде міндетті ымыралы келісім бар екенін куәландыратын дәлелдемелерді ұсынуға кедергі келтірмейді.

Бұл бірінші ерекшелік, сондай-ақ «зиянсыз» келіссөздерді қамтиды. Бұл туралы TMT Asia Ltd қарсы Ocean bulk Shipping and Trading SA (2010) ісінде (лорд-судья Роберт Уокер бірінші ерекшелігіне глоссарий ретінде қарастырылуы мүмкін деп болжаған) Лорд Кларк былай дейді:

«Бұл тізімге енгізілмеген болса да, тараптар арасында осы Ереженің тағы бір ерекшелігі түзету болып табылады деген дау туындамайды. Келіссөздер тарабы бітімгершілік келісімнің түзетілуі тиіс екенін көрсету үшін келіссөздер барысында айтылған барлық нәрселерге зиян келтірмей сене алады. Менің ойымша, Тараптар мұндай ерекшелікті дұрыс мойындады, өйткені ол бірінші ерекшеліктен өзгеше. Хабарламалардың ымыралы келісім жасасуға әкеп соқтырғаны туралы мәселені шешу үшін зиян келтірместен, оларды келісім үшін бұл туралы мәселені шешу үшін мойындау арасында ақылға қонымды шектеу жүргізуге болмайды. Бұл болжамды келісім ауызша болып табылатын, бірақ менің ойымша, келісім ішінара ауызша және ішінара жазбаша болып табылатын және келісім толық жазбаша нысанда болатын жағдайларда тең дәрежеде, бірақ мәселе тараптардың жалпы түсінігін бейнелейтін-көрсетпейтіндей қолданылуы тиіс».

Бұл ерекшеліктің қосымша аспектісі «зиянсыз» талқылау болжамды бітімгершілік келісімді түсіндіру процесіне қатысы бар жағдайларда туындайды. Біріккен Корольдіктің Жоғарғы Соты « TMT Asia Ltd қарсы Ocean bulk Shipping and Trading SA (2010) ісінде келіссөздер барысында тараптар хабарлаған «залалсыз» деген «объективті» фактілер тиісті келісімнің нақты матрицасын белгілеу мақсаттары үшін жіберілуі мүмкін деген қорытындыға келді.

Осы анықтамалық материал аясында сот одан кейін бітімгершілік келісімнің шарттарын түсіндіре алар еді. Өзге шешім қабылдау барлық басқа коммерциялық шарттарды түсіндіру мен әлемдік келісімдерді түсіндіру арасындағы ұстанымсыз айырмашылықты жүргізуді білдіреді.

Мұнда бірауыздан шешім қабылдаған Лорд Кларк, былай деді:

«Негіз қалаушы қағидат, оның мемлекеттік саясатқа немесе келісім-шартқа негізделгеніне қарамастан, тараптарды ашық айтуға итермелеуге және сол арқылы келіссөздер барысында айтылғандарға негізделсе де, керісінше емес, реттеуге алып келеді. Мен егер келіссөздер тарапы реттеу туралы шарттың нені білдіретіні туралы дау болған жағдайда тараптардың шынайы ниеттеріне сәйкес Келісімді түсіндіруге сотқа көмектесу үшін келіссөздер барысында туындайтын объективті фактілерге жол берілетіндігі туралы ұсыныспен келісемін. Сонымен қатар, мұндай тәсіл келісім-шарттарды құрудың қазіргі заманғы қағидаттарын тиісінше сақтаудың бірден-бір тәсілі болып табылады».

Бітімгершілік (татуласу) келісім (бітімгершілік (татуласу) мәмілесі) — тараптар (немесе олардың өкілдері) азаматтық дауды аяқтайтын екі жақты немесе көп жақты мәміле.

ҚР-да бітімгершілік (татуласу) келісімді жасасу мәселелері 2014 жылғы «оңалту және банкроттық туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен реттеледі, оған сәйкес бітімгершілік келісім сот бекітетін борышкер мен кредиторлар арасында келісім жасасу жолымен оны тоқтату мақсатында қолданылатын рәсім.

Бітімгершілік (татуласу) келісімді сот бекітеді. Бітімгершілік (татуласу) келісімді бекіту кезінде сот бітімгершілік келісімді бекіту туралы ұйғарым шығарады.

Бітімгершілік (татуласу) келісім соттың оны бекіту туралы ұйғарымы күшіне енген күннен бастап күшіне енеді және борышкер, кредиторлар және бітімгершілік келісімге қатысушы үшінші тұлғалар үшін міндетті болып табылады. Күшіне енген бітімгершілік келісімді орындаудан біржақты бас тартуға жол

берілмейді.

2-ерекшелік. Нақты бітімгершілік келісім жасалғанға дейін жүргізілген келіссөздер, тіпті егер олар «зиянсыз» болса да, ымыралы Келісімнің іс жүзінде, мысалы, алаяқтық, фактілерді бұрмалау немесе мәжбүрлеу салдарынан бұзылуына әкеп соқтыруы мүмкін.

3-ерекшелік: сенім артуға болатын және біз шын мәнінде сенетін нақты мәлімдеме Эстоппель таба алады, және оны ашу жеңілдеу болады.

4-ерекшелік: егер дәлелдемелерді алып тастау жалған куәландыруға, бопсалауға немесе басқа «әдейі емес құқыққа қайшы» үшін бұркеме ретінде қызмет ететін болса, тараптардың бірі екінші тарап келіссөздерде «зиянсыз» айтқан немесе жазғанының дәлелдемелерін ұсынуға рұқсат етілуі мүмкін. Бірақ бұл ерекшелік артықшылықты жағдайды теріс пайдаланудың ең айқын жағдайларында ғана қолданылады.

«Зиянсыз» келіссөздерде азаматтық процесте қамтылған немесе тұжырымдалған позицияны бұрмайтын дәлелдер болуы мүмкін деген факт осы контексте ашуды ақтау үшін жеткіліксіз.

5-ерекшелік: сот талқылауы барысында үнсіз келісім, жала жабу немесе сот қудалауының болмауы сияқты оған дейін кідірістер орын алғанын көрсету үшін да ашылады.

6-ерекшелік: бұл артықшылық тиісті мәлімдеменің шындығынан өзгеше кейбір факт туралы куәландыратын дәлелдемелердің келтірілуіне, мысалы, тараптың үшінші тараппен жеке сот талқылауы барысында жоғалтуды жеңілдетуге тырыса отырып, ақылға қонымды әрекет етуге кедергі келтірмейді.

7-ерекшелік. Тараптар осы артықшылықтың әдеттегі қолданылу саласын шектеу немесе кеңейту туралы уағдаласуы мүмкін; реттеу жөніндегі келіссөздер «шығындарсыз» тікелей берілген кезде.

8-ерекшелік: ерлі-зайыптылар істерінде осы артықшылық түрінен ерекшелік бар. Заң ережелері алаяқтықпен байланысты қылмыстар контекстінде немесе зияткерлік меншікке немесе құпия ақпаратқа қатысты азаматтық сот ісін жүргізуде немесе неке рәсіміне қарсы артықшылықтарды жояды, олардың шеңберінде активтер туралы егжей-тегжейлі деректер ашылуы тиіс. Бұл жағдайларда жауапкер өзіне кемсітетін мәліметтерді немесе құжаттарды ашуға міндетті, бірақ бұл мәліметтерді немесе материалдарды алаяқтық немесе (қылмыстық) зияткерлік меншікке қол сұғушылық үшін оған қарсы қылмыстық қудалауда пайдалануға болмайды.

Осымен Unilever ісі бойынша лорд-судья Роберт Уокердің (анық толық емес) тізімі аяқталды. Бірақ тағы бір ерекшелікті атап өту керек.

9-ерекшелік. Іс бойынша апелляциялық сот Майкл Хайд пен серіктестерге қарсы Отбасылық тұрғын үй ассоциациясы (Манчестер) Лтд (1993), егер қандай да бір тарапқа сот қудалауының болмауына байланысты талап-арыздың күшін жою туралы өтінішті қолдау немесе бәсеңдету үшін артықшылықты материалдарды ұсынуға рұқсат етілсе, реттеу туралы келіссөздерді көтермелеудің мемлекеттік саясаты жыртылмайды деп қаулы етті. Сызып тастау туралы өтінішті қарау барысында анықталған ақпарат, егер іс осы қорытынды сатыға жеткен болса, бірінші сатыдағы судьяның назарына жеткізілмейді.

Сот, сондай-ақ, көпшілік тәртіп көп жағдайларда және көптеген мәселелерге қатысты талқылаулардың егжей-тегжейі залалсыз ашыла алмайтынын, істің қалдығында, қазіргі уақытта, ақпараттың ашылуын талап ететін неғұрлым қатаң жария тәртіп бар екенін жариялайтын ұсыныспен келісті. Алайда, басқа жағдайда «зиянсыз» хабарламалардың адвокатқа қатысты жұмсалған шығындарды өтеу туралы өтінішхатқа жарық төгу мақсатында қаралмайтындығы туралы сөз бар.

Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. Эндрюс Н. Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж. – М.: Инфотропик Медиа, 2012.
2. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США. - Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 1997. - 240 с.

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс: «Зиянсыз» артықшылық

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

3. Кудрявцева Е.В. Гражданское судопроизводство Англии. - М.: Издательский дом «Городец», 2008.
4. Кудрявцева Е.В. Современная реформа английского гражданского процесса: дис. ... д.ю.н.: 12.00.15. – М., 2008. - 346 с.